

УДК 316.2(477)«1926–1928»

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2023-41-5>

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ФАХІВЦІВ НА БАЗІ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ГРОМАДОЗНАВСТВА В ПРАЗІ 1926–1928 РР.

Деркач Юлія Олександрівна,
*аспірантка кафедри філософії, історії
та політології,
Національного університету «Одеська політехніка»
juliaderkach657@ukr.net
orcid.org/0009-0003-5980-4396*

Метою роботи є аналіз діяльності провідних освітян Українського Інституту Громадознавства. У статті акцентовано увагу на функціонуванні закладу, оскільки він займав вагоме місце при наданні освітніх послуг українським емігрантам у Чехословаччині 1926–1928 рр. **Методи дослідження.** Під час дослідження даної проблематики застосовано історичний метод як магістральний, а також аналітичний, описовий, дескриптивний. Для розуміння результативної діяльності викладацького складу навчального закладу необхідно виділити персоналії та на їх прикладі продемонструвати стержень науки, описати просвітницьку діяльність. **Результати дослідження.** Виокремлені наукові співробітники за допомогою системного аналізу та історичного методу, зазначені їх освітні доробки та вплив на розвиток української науки у Чехословаччині під час еміграції. **Висновки.** Ефективна самореалізація педагогів в еміграції насамперед залежить від творчого потенціалу, самоконтролю, професійних компетентностей та навчальних стратегій. Джерельна база з вивчення викладачів Українського Інституту Громадознавства являє собою різноманітні джерела, серед них виділяємо звіт з діяльності освітньої установи, статті, архівні документи, які зазначають про просвітницьку діяльність вчених. Надана характеристика основним науковцям у даній інституції, а саме М. Шаповалу, Н. Григорієву, С. Русовій, Л. Білецькому, С. Гольдельману, О. Ейхельману, С. Шелухіну, М. Мандрику, Т. Грибу, які акумулювали навчально – науковий процес в Інституті. Доведено, що знання є найціннішим скарбом у суспільстві, за допомогою освіти відбувається обмін інформацією між старим та новим поколінням. Необхідно розглядати Український Інститут Громадознавства як навчальний заклад, який формував науковий український потенціал за межами країни, оскільки у подальшому фахівці, які здобули освіту, намагалися повернутися на територію України та впроваджувати освітні реформи. Отже, суспільні перетворення призводять до кардинальних змін у системі вищої освіти.

Ключові слова: викладачі, професорсько-викладацький склад, освіта, наука, саморозвиток, установи інституту, Наукова Рада.

PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT OF NATIONWIDE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC SPECIALISTS BASED ON THE UKRAINIAN INSTITUTE OF CITIZENSHIP IN PRAGUE 1926–1928

Derkach Yuliia Oleksandrivna,
*Postgraduate student at the Department of Philosophy,
History and Political Science
National University “Odesa Polytechnic”
juliaderkach657@ukr.net
orcid.org/0009-0003-5980-4396*

Purpose. The work aims to analyze the activities of leading educators of the Ukrainian Institute of Social Studies. The article focuses on the institution's activities, as it played an important role in educational services to Ukrainian emigrants from 1926 to 1928. **Methods.** While studying this issue, the historical process was applied as a main one, as well as analytical and descriptive. To understand the effective activity of the teaching staff at an educational institution, it is necessary to single out certain personalities and use their example to demonstrate the core of science and describe educational activities. **Results:** Distinguished researchers, with the help of a systematic analysis and historical method, noted their academic achievements and influence on the development of Ukrainian science abroad during emigration. **Conclusions:** Effective self-realization of teachers in emigration primarily depends on creative potential, self-control, professional competencies, and educational strategies. The source base for the study of the brightest and most productive personalities of the Ukrainian Institute of Social Studies is a diverse structure of documents, among them we highlight the report on the activities of the academic institution, articles, and archival documents that note the educational activities of teachers. The characteristics of this institution's main teachers are M. Shapoval, N. Grigoriyev, S. Rusova, L. Bilecki, S. Goldelman, O. Eichelman, S. Sheluhin, M. Mandryk, T. Hryb, who accumulated academically and scientific process

in the institution. Scientific offices of professors from various disciplines: economics, sociology, law and ethnology are outlined. It has been established that knowledge is the most valuable treasure in society, and with the help there is an exchange of information between the old and new generations. It is necessary to consider the Ukrainian Institute of Public Studies as an educational institution that formed the scientific potential of Ukraine outside the country because, in the future, the specialists who received the education will try to return to the territory of Ukraine and implement educational reforms. So, social transformations lead to radical changes in the higher education system.

Key words: professors, personnel, teaching staff, education, science, self-development, institute institutions, Scientific Council.

Вступ. Система вищої освіти в Україні постійної зазнає кардинальних змін, що відображається у науково-освітній діяльності учбових закладів. У цьому контексті необхідно розглянути на конкретному прикладі становлення вітчизняної освіти за кордоном через розвиток Українського Інституту Громадознавства в Празі, крізь призму просвітницької-наукової діяльності професорсько-викладацького складу, оскільки це питання є край важливим для сучасників. Виокремлені окремі викладачі з різних відділів, для того щоб ознайомитися з векторами діяльності Інституту. Крізь призму їхньої діяльності проаналізувати наукові, освітні напрацювання, які досліджують сучасні науковці.

Мета статті – проаналізувати професорсько-викладацький склад Українського Інституту Громадознавства в Празі, сфокусувати увагу на персоналіях, які в еміграції розвивали науку та готували професійні кадри для подальшого поширення освітніх тенденцій за кордоном. Визначити критерії ефективної роботи навчального закладу та зазначити роль Інституту у становленні національної освіти та науки.

Методи дослідження. Під час дослідження використаний історичний метод, який надає більш глибокого розуміння виникнення вищого навчального закладу, дозволяє проаналізувати персоналії, що керували навчальними процесами та проводили просвітницьку роботу серед молодого покоління. Необхідно розглянути провідних лекторів потужного академічного закладу, який у подальшому надав поштовх для розвитку різноманітних освітніх студій у Чехословаччині. Визначним освітянам, які плідно працювали на базі Українського Інституту Громадознавства, присвячені праці сучасників: А. Лобанова (Лобанова, Петрухін, 2020), С. Петрухін (Лобанова, Петрухін, 2020), О. Сухобокова (Сухобокова, 2008), Г. Груць (Груць, 2012), О. Токарчук (Токарчук, 2011), С. Відяньський (Відяньський, 1994), Н. Браїлян (Браїлян, 2014), О. Джус (Джус, 2002, 2019), І. Зайченко (Зайченко, 2013) та інші.

Роль Інституту в історії розвитку української освіти та науки. Аналізуючи праці О. Даниленка, О. Сухобокової, С. Наріжного, розуміємо, що питання освіти в сучасному світі є актуальним. Український Інститут Громадознавства в Празі має великий вплив на розвиток української соціологічної науки, оскільки

у 1925–1928 рр. відбувалися суспільні трансформації. На базі закладу була розроблена методологія соціологічної науки, що включала в себе різноманітні методи, за допомогою яких можна проаналізувати суспільні явища. Головна роль закладу в розвитку вітчизняної наукової сфери полягає в збереженні української самобутності, формуванні мотивації до навчання, забезпеченні методологічною базою сучасників, заклику до самоосвіти та підвищення інтелектуального потенціалу серед громадян, передачі культурно-освітніх цінностей. Ефективна система діяльності Інституту виступає важливим інструментом при підготовці та адаптації студентів в нових умовах життя, особливо в еміграції. Відомо, що професорсько-викладацький склад досліджував соціально-політичні, економіко-технічні явища, що відображалися в наукових працях, лекціях, конференціях, семінарах.

Як зазначається у звіті з діяльності Інституту та його установ 1926–1928 рр., до складу кураторії увійшли М. Шаповал – голова, заступник голови – О. Ейхельман, члени президії – Н. Григорієв, П. Сулятицький, М. Мандрик. Ревізійна комісія – Б. Залевський, Л. Кобилянський, С. Безручко. (Звіт з діяльності Українського Інституту Громадознавства в Празі і його установ квітень 1926 – листопад 1928., 1928: 4).

Самореалізація науково-освітніх фахівців на базі Українського Інституту Громадознавства. Вагомий внесок у розвиток української юриспруденції приніс С. Шелухін, визначна постать в українському та закордонному просторі. Науковому суспільству відомий як політичний та громадський діяч, який намагався розвивати правову освіту та культуру на базі Українського Інституту Громадознавства. Отримавши юридичну освіту, захищав права суспільства, в майбутньому знання надали можливість підійнятися по соціальному ліфту (Осташко, 2013). Учений-правознавець викладав теорію права, намагався популяризувати політичну просвіту серед різноманітних прошарків населення (Токарчук, 2011). Серед наукових праць визначне місце займає «Руська правда» та «Історико правні підстави української державності» 1929 р. Ідеї С. Шелухіна про самобутність та самостійність української держави знаходять відбиток у публіцистичних творах сучасників О. Домбровський, Я. Домбровський «С. П. Шелухін – правознавець, борець за українську державність». Ефективну

діяльність фахівця можемо прослідкувати на прикладі його викладацької діяльності, участі в наукових конференціях та апробації своїх досліджень у журналах. У фундаментальних роботах дипломата підсвічуються питання щодо управління країною, зазначається, що обиратися на посаду голови держави можуть політичні еліти, що у першу чергу керуються національними ідеями. Критичний розум на сьогодні відіграє велику роль при прийнятті рішень, оскільки будь-яка дія має результат, а тому необхідно вміти прогнозувати на майбутнє, при обранні того чи іншого варіанту рішення питання.

Депутат Центральної ради, міністр земельних справ Директорії УНР М. Шаповал був головою Українського Громадського Комітету. Людина, яка рухалась по соціальній ієрархії, заслуговує уваги. Відомо, що він розвивав українську соціологічну науку, крізь призму світосприйняття міста і села, результати наукової діяльності відображені в наукових напрацюваннях та надруковані в журналі «Суспільство». Демонстрував лідерські якості, об'єднував навколо себе однодумців. Проводив соціологічні семінари, які мали на меті: створення бібліографічних покажчиків у напрямку соціологічних досліджень, написання рецензій на різноманітні наукові праці, опрацювання монографій та літературних джерел за професійним напрямком, розробка української соціологічної термінології. Наукові роботи М. Шаповала на сьогодні актуальні, оскільки наразі змінюється науковий вектор, все більше дослідників цікавлять різноманітні соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві: зміна соціальної людської поведінки за різних обставин, питання менеджменту в вищому навчальному закладі, управління кадровим потенціалом та формування педагогічного колективу, слабкі чи міцні зв'язки між місцевими сел та містами, самореалізація студентів, адаптація до нових умов.

Наукова спадщина культурно-освітньої діячки Софії Русової і сьогодні привертає увагу сучасників, оскільки у своїх роботах вона розкриває різноманітні педагогічні, психологічні методики виховання та навчання освітян (Джус, 2002: 15). У 1927–1928 рр. проводила педагогічні семінари, намагалася поглиблювати свої знання за спеціальністю та досліджувати нові тенденції різноманітних народів. План семінару включав у себе питання: «Школа на Україні», «Дошкільне виховання», «Позашкільна освіта» «Школа в Галичині». Серед загальної тематики зазначені: прищеплення дитині соціальних навичок, реферування та занотовування нових педагогічних досліджень, розглядалися новітні течії психології, біхевіоризму та рефлексії, вимоги до шкільних організацій, методи дошкільного виховання (Груць, 2012). У дискусіях відбиті соціальні переконання «Що треба розуміти під соціальним вихованням», «Що таке національна школа?» (Звіт з діяльності

Українського Інституту Громадознавства в Празі і його установ квітень 1926 – листопад 1928, 1928: 22). Науковою Радою Соціологічного Інституту 10 грудня 1929 року присуджено наукову ступінь доктор соціології *honoris causa*. Отже, діяльність С. Русової багатовекторна, направлена на розвиток та збагачення науково-педагогічної сфери. Питання формування професорсько-викладацького складу можемо простежити в науковій діяльності діячки, оскільки ефективність підготовки молодих фахівців залежить від висококваліфікованого та «педагогічно-гігієнічного» колективу. Чим більш злагоджена атмосфера та поважливі стосунки в колективі, тим коефіцієнт успішності підвищується, але разом з тим, чим напруженіша атмосфера, тим менший відсоток успішної педагогічної діяльності. В результаті отримуємо продуктивну діяльність педагогів чи повну деградацію ефективності системи викладання в Інституті. Тому важливо проводити різноманітні тренінги, направлені на згуртування колектива на робочому місці.

Значне місце в історії посідає особистість Н. Григорієва, він був громадським, просвітницьким діячем, автором багатьох досліджень з історії та соціології. Науковою Радою Інституту було присуджено наукову ступінь доктора соціологічних наук *honoris causa* 12 грудня 1929 р. Затвердили його на посаду професора на кафедрі історії, яку обіймав з початку заснування навчальної установ. Очоловав кабінет села, де осмислювали та аналізували літературу, що торкається «сільської соціології». Актуальність полягала у тому, що місто завжди залежало від села у продовольчому плані, тому дослідники намагалися відслідкувати людську трудову діяльність та соціальні зв'язки між собою, а також систематизувати інформацію за допомогою анкет. Згодом обійняв посаду директора Музею-Архіву. Опублікував низку історичних, політичних, соціальних наукових доробків у видавничих фундаціях Українського Інституту Громадознавства (Сухобокова, 2008).

Розглядаючи викладацький склад Інституту, звернемо увагу на Л. Білецького, який розвивав питання історико-культурного життя українського суспільства та країн сусідів. Науково-методичний семінар надавав інформацію, щодо ролі соціологічного аналізу та систематизації інформації в загальному літературному осмисленні (Хороб, 2019). Практичну значущість відіграють виклади основного матеріалу на семінарі «Соціологічна теорія ідеалістичної літературно-наукової критики». Проаналізувавши просвітницьку діяльність та внесок у розвиток установи, Наукова Рада Українського Соціологічного Інституту у грудні 1929 року ухвалили рішення щодо присудження ступеня доктора соціології *honoris causa*. Таким чином, він збагатив українську науку своїми

працями: «Драгоманів і слов'янська проблема» 1930 р., «Головні напрями української літературно – наукової критики за останніх 50 років» 1931 р., курс лекцій «Українська народна поезія» 1929 р., «Руська правда й історія її тексту» та багато інших, до яких звертаються сучасні науковці, для осмислення української ідентичності крізь парадигму наукових робіт (Мандрика, 1958). Отже, у дослідженнях літературознавця простежуємо основні напрями розвитку вітчизняної поезії та аналізуємо орієнтири автора на західно-європейських мислителів. Л. Білецький за допомогою історичного методу намагається вдосконалити літературознавчу українську думку.

Відомий своїми напрацюваннями О. Ейхельман: «Реформи місцевого самоврядування на підставі демократично-республіканської державності», «Предмет, завдання і засоби науки адміністративного права сучасній конституційній культурно-соціальної державі» «Про історичне і сучасне значіння природного права» «Суть і джерело міжнародного права і його форми», у працях намагався віддзеркалити правові основи суспільства. Являється автором «Проект конституції основних законів Української Народної Республіки» 1921 року (Ейхельман, 1921: 8). Таким чином, все більше на поверхню виноситься право щодо референдумів та обізнаності законодавчої бази простого суспільства. Автором встановлено, що організація системи влади, відповідальна місія великої нації, яка спонукає до більш ширшого вивчення Конституції, аби ефективніше управляти державою та вести її до економічного, соціального, політичного процвітання.

Економіст, історик, громадський діяч, С. Гольдельман присвятив багато уваги українській проблематиці у власних напрацюваннях (Биковський, 1976:3). Однією з вагомих робіт є «Жидівська автономія України», автор намагається надати роз'яснення щодо проблематики національних меншин на певній території та намагається поширити знання національної автономії серед суспільства (Гольдельман, 1976: 30). Проаналізувавши його роботи, дійшли висновків, що у роботах описані проблеми, з якими зіштовхнувся і сам автор в своєму житті. Дана проблематика простягається протягом багатьох років, але науковці спостерігають, як дане питання й досі не вирішене.

Публіцист, дипломат, громадський діяч М. Мандрика, чії праці – «Суспільні антагонізми і їх вплив на історичний процес» (1927), «Національні меншості в міжнародному праві» (1925), «Теорія господарської дипломатії» (1934), «Історія консульського права й інститутів» (1927). В Українському Інституті Громадознавства обіймав посаду наукового секретаря. У 1925 році отримав науковий ступінь доктора права, що дає можливість викладати історію дипломатії та

міжнародне право. З 1926 року почав регулярно друкувати свої твори в журналі «Нова Україна» (Ковальчук, 2009). Як наслідок, наукові здобутки публіциста репрезентують занепокоєність недотриманням прав людських свобод, що призводить до бунтів серед населення. Необхідно проводити профілактичні заходи аби врегулювати конфлікти дипломатичним шляхом, бо усі інші варіанти можуть бути фатальними для суспільства.

Всебічна особистість Т. Гриба, що спонукає до вивчення власної персони вченого, очолив кабінет вивчення Білорусі у 1927 р., під його керівництвом вийшов збірник праць «Записки Білоруського Кабінету», який розкривав різноманітні питання національних меншин та наголошував на вивченні прав, традицій і свобод усіх народів. Врегулювати питання етнопонаціональних груп на території України в сучасних умовах стає більш складним завданням. Спостерігаємо, як мова, традиції та звичаї розмежують людей, а не об'єднують. Нам необхідно провести превентивні заходи якомога швидше задля врегулювання прав людей в українському суспільстві. Серед трудових надбань виокремлюють «Соціологічна теорія нації», «Суспільна структура Білорусії», що дає змогу більш ефективніше розвивати народне рівноправ'я (Звіт з діяльності Українського Інституту Громадознавства в Празі і його установ квітень 1926 – листопад 1928., 1928: 28).

Висновки. Встановлення більшовицького режиму спонукало українську інтелігенцію до еміграції у Чехословаччину. Основним фактором виїзду в цю країну стало доброзичливе ставлення влади до науковців та надання можливості відкривати освітні установи для популяризації знань. Серед тих, хто працював у створенні Українському Інституті Громадознавства, були М. Шаповал, О. Ейхельман, Н. Григорієв, П. Сулятицький, М. Мандрик, Б. Залевський, Л. Кобилянський, С. Безручко, Л. Білецький, Т. Гриб, Г. Омельченко, С. Русова, Я. Славик, Ф. Якименко та інші. Вони сприяли розвитку соціологічних, історичних, правових, педагогічних, економічних наукових тенденцій. Головними критеріями ефективної діяльності Інституту можемо зазначити такі, як: високий рівень методичного забезпечення навчальних дисциплін, висококваліфікований та мобільний професорсько-викладацький склад, гнучкість освітнього контенту, видавнича діяльність фахівців (статті, монографії, рецензії, відгуки), формування звітів діяльності закладу, міжнародна активність Інституту, обмін досвідом між науковими співробітниками, участь у різноманітних конференціях, організація та педагогічних, підготовка аспірантів, профорієнтаційна робота. На прикладі конкретних викладачів спостерігаємо стійкість, силу волі, мотивацію до вдосконалення, а найголовніше – віру у власну справу. Встановлено, що діяльність

Інституту полягала у вирішенні проблем відновлення наукового потенціалу українського суспільства, соціалізації та адаптації особистості у нових реаліях, а найголовніше – зрощенні молодого мобільного покоління з вищою освітою. Спостерігаючи за молоддю ХХІ століття, вчені помічають

занедбаність освітян та відсутність зацікавленості у дітей до навчання. Негативні тенденції все частіше віддзеркалюються у системі вищої та середньої освіти. Здобувачам освіти на конкретних прикладах необхідно демонструвати перспективи вищої освіти.

Література:

1. Браїлян Н. Періодичні видання української еміграції у Чехословаччині (1919–1929 рр.): динаміка розвитку, кількісні параметри. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2014. № 4. С. 74–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2014_4_8 (дата звернення: 01.03.2023)
2. Віднянський С. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехословаччині: Український вільний університет (1921–1945). Київ, 1994. 84 с. URL: <http://history.org.ua/JournALL/Preprint/1994/1.pdf> (дата звернення: 28.02.2023).
3. Гольдельман С. Жидівська національна автономія в Україні (1917–1920 рр.). Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1967. 138 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/57-goldelman-s-zhidivska-natsionalna-avtonomiya-v-ukrayini-1917-1920-rr/> (дата звернення: 25.02.2023).
4. Груць Г.М. Теоретичні засади розвитку суспільного дошкільного виховання у педагогічній спадщині С.Ф. Русової. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. Тернопіль, 2012. № 2. С. 55–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_red_2012_2_12 (дата звернення: 01.03.2023).
5. Джус О.В. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції : монографія. Івано-Франківськ : Плай, 2002. 260 с.
6. Джус О. Професійна підготовка молоді Української діаспори в Українському соціологічному інституті (Українському інституті Громадознавства). *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. № 14. Т. 2. С. 40–46.
7. Ейхельман О. Проект конституції основних державних законів Української Народньої Республіки. Тернів. С.У.Д. ч. 2. 1921. 104 с.
8. Осташко Т.С. Шелухин Сергій Павлович. Енциклопедія історії України: Т. 10 / ред. Рада : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2013. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Shelukhin_S (дата звернення: 01.03.2023).
9. Ковальчук О.О. Мандрика Микита Іванович. Енциклопедія історії України: у 6 т. / ред. рада.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України, Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2009. Т. 6. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Mandrika_M_I (дата звернення: 01.03.2023).
10. Зайченко І.В. До питання про історіографію дослідження творчої спадщини С.Ф. Русової. *Педагогічний дискурс* 2013. № 15. С. 257–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_15_54 (дата звернення: 01.03.2023).
11. Звіт з діяльності Українського Інституту Громадознавства в Празі і його установ квітень 1926 – листопад 1928. Прага, 1928. С. 2. URL: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/zvit-z-diyalnosty-ukrayinskogo-institutugromadoznavstva-v-prazi-i-jogoustanov-kviten-1926-lystopad-1928/> (дата звернення: 27.02.2023).
12. Л. Биковський. Соломон Ізраїлевич Гольдельман 1885–1974. Бібліографічні матеріали. Денвер – Єрусалим. 1976. 293 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/9752bikovskiy-solomon-izrayilevich-goldelman-1885-1974-bio-bibliografichni-materiyali/> (дата звернення: 20.02.2022).
13. Лобанова А., Петрухін С. Соціологічні ідеї Микити Шаповала: історична репрезентація. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. Київ, 2020. № 2. С. 90–98. URL: <http://stmm.in.ua/archive/article.php?issue=20202&contentId=2202026> (дата звернення: 28.02.2023).
14. Мандрика М. Леонід Білецький. Вінніпег, 1958. 56 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/1017-mandrika-m-leonid-biletskiy/> (дата звернення: 20.02.2022).
15. Сухобокова О.О. Громадсько-політична та культурно-просвітницька діяльність Н. Григорієва (1883–1953) : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.01, Київ, 2008. 15 с.
16. Токарчук О.В. Державно-правові погляди С.П. Шелухіна : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 Київ, 2011. 20 с.
17. Хороб С. Леонід Білецький – історик українського літературознавства. *Слово і Час*. 2019. № 6. С. 20–30.

References:

1. Brailian N. (2014) Periodychni vydannia ukrainskoї emihratsii u Chekhoslovachchyni (1919–1929 rr.): dynamika rozvytku, kilkisni parametry. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytu presoznavstva*. [Periodicals of Ukrainian emigration in Czechoslovakia (1919–1929): dynamics of development, quantitative parameters. *Proceedings of the Research Institute of Press Studies*.] № 4. pp. 74–90. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2014_4_8 [In Ukrainian]

2. Vidnianskyi S. (1994) Kulturno-osvitnia i naukova diialnist ukraïnskoi emihratsii v Chekhoslovachchyni: Ukraïnskyi vilnyi universytet (1921–1945) [Cultural, educational and scientific activities of the Ukrainian emigration in Czechoslovakia: Ukrainian Free University (1921–1945)] Kyiv: pp. 84 Retrieved from: <http://history.org.ua/JournALL/Preprint/1994/1.pdf> [In Ukrainian]
3. Goldelman S.(1967). Zhydivska natsionalna avtonomiia v Ukraini (1917-1920 rr.). [Jewish national autonomy in Ukraine (1917-1920)]. Munich: Dniprova khvyliia. pp. 138. Retrieved from: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/57-goldelman-s-zhidyvska-natsionalna-avtonomiya-v-ukrayini-1917-1920-rr/> [In Ukrainian]
4. Hruťs H. M.(2012) Teoretychni zasady rozvytku suspilnoho doshkilnoho vykhovannia u pedahohichnii spadshchyni S. F. Rusovoi. Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii : Pedahohika. [Theoretical foundations of the development of social preschool education in the pedagogical heritage of S. F. Rusova. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Series: Pedagogy.] Ternopil. № 2. pp. 55–59. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNP ped_2012_2_12 [In Ukrainian].
5. Dzhys O. V. (2002) Tvorchy spadshchyna Sofii Rusovoi periodu emihratsii : monohrafiia. Ivano-Frankivsk : Plai, pp. 260. [The creative heritage of Sofya Rusova during the period of emigration: a monograph]. [In Ukrainian].
6. Dzhys O.(2019) Profesiina pidhotovka molodi Ukraïnskoi diaspory v Ukraïnskomu sotsiolohichnomu instytuti (Ukraïnskomu instytuti Hromadoznavstva). Innovatsiina pedahohika. [Professional training of the youth of the Ukrainian diaspora at the Ukrainian Sociological Institute (Ukrainian Institute of Public Studies). Innovative pedagogy.] Odesa. № 14. T. 2. pp. 40–46. [In Ukrainian].
7. Eikhelman O. (1921) Proiekt konstytutsii osnovnykh derzhavnykh zakoniv Ukraïnskoi Narodnoi Respubliky [Draft constitution of the main state laws of the Ukrainian People’s Republic] Terniv. S.U.D ch. 2, pp. 104 [In Ukrainian].
8. Ostashko T. S. (2013) Shelukhyn Serhii Pavlovych. Entsyklopediia istorii Ukrainy. [Serhiy Pavlovich Shelukhin. Encyclopedia of the History of Ukraine:] Kyiv: Nauk. dumka T. 10 pp. 688. Retrieved from: http://www.history.org.ua/?termin=Shelukhin_S [In Ukrainian].
9. Kovalchuk O. O.(2009) Mandryka Mykyta Ivanovych. Entsyklopediia istorii Ukrainy. [Mandrika Nikita Ivanovych. Encyclopedia of the History of Ukraine] Kyiv : Nauk. Dumka. T. 6. pp. 790 Retrieved from: http://www.history.org.ua/?termin=Mandrika_M_I [In Ukrainian].
10. Zaichenko I. V. (2013) Do pytannia pro istoriohrafiu doslidzhennia tvorchoi spadshchyny S. F. Rusovoi. Pedahohichniy diskurs [To the question of the historiography of the research of the creative heritage of S. F. Rusova. Pedagogical discourse] № 15. pp. 257–261. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_15_54 [In Ukrainian].
11. Zvit z diialnosti Ukraïnskoho Instytutu Hromadoznavstva v Prazi i yoho ustanov kviten 1926 – lystopad 1928. Praha. [Report on the activities of the Ukrainian Institute of Social Studies in Prague and its institutions, April 1926 – November 1928. Prague, 1928] pp. 31. Retrieved from :<https://diasporiana.org.ua/ukrainica/zvit-z-diyalnosti-ukrayinskogo-institutugromadoznavstva-v-prazi-i-jogo-ustanov-kviten-1926-lystopad-1928/> [In Ukrainian].
12. L. Bykovskiy. (1885–1974) Solomon Izrailevych Goldelman 1885–1974. Bibliohrafichni materialy. Denver -Yerusalym [Solomon Izraelievich Goldelman 1885–1974. Bibliographic materials Denver – Jerusalem] 1976. 293 c.: Retrieved from: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/9752-bikovskiy-l-solomon-izrayilevich-goldelman-1885-1974-bio-bibliografichni-materiyali/> [In Ukrainian].
13. Lobanova A., Petrukhin S. (2020) Sotsiolohichni idei Mykyty Shapovala: istorychna reprezentatsiia. Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh. [Sociological ideas of Nikita Shapoval: historical representation. Sociology: theory, methods, marketing.] Kyiv, № 2. pp. 90–98. Retrieved from: <http://stmm.in.ua/archive/article.php?issue=20202&contentId=2202026>. [In Ukrainian].
14. Mandryka M. (1958) Leonid Biletskyi. [Mandryka M. Leonid Biletskyi. Winnipeg] Vinnipeh, pp. 56. Retrieved from: <https://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/1017-mandrika-m-leonid-biletskyi/> [In Ukrainian].
15. Sukhobokova O. O. (2008) Hromadsko-politychna ta kulturno-prosvitnytska diialnist N. Hryhoriieva (1883–1953). [Public-political and cultural-educational activities of N. Grigoriev (1883–1953)]: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01, Kyiv, pp. 15. [In Ukrainian].
16. Tokarchuk, O. V. (2011) Derzhavno-pravovi pohliady S. P. Shelukhina..[State and legal views of S. P. Shelukhin]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 Kyiv, pp. 20. [In Ukrainian].
17. Khorob S. (2019) Leonid Biletskyi – istoryk ukraïnskoho literaturoznavstva. Slovo i Chas. [Leonid Biletskyi is a historian of Ukrainian literary studies. Word and Time.] № 6. pp. 20–30. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.03.2023
The article was received 27 March 2023